

פרופ' אבי וינרוט

שוטר הוא לא שופט

החוק החדש שיאפשר חיפוש ללא צו הוא מדרון חלקלק

ממשלת ישראל אישרה לאחרונה חוק שיחוק את פקודת סדר הדין הפלילי (מעצר וחיפוש) ויאפשר לשוטר לערוך חיפוש בבתי מגורים בלא צורך לקבל צו מבית המשפט שיאשר את החיפוש. כיום, "ביתו של אדם הוא מבצרו" ואי אפשר לחדור אליו ללא צו שיפוטני אלא אם כן מתקיימת אחת מהאפשרויות הבאות: האחת, **שמתבצע במקום פשע או שהפשע בוצע ממש בסמוך קודם לכן**; השנייה, כאשר מי שהוא בעל החזקה בבית המגורים פונה לעזרת המשטרה; השלישית, כאשר אדם שאינו בעל החזקה אבל מצוי בבית המגורים פונה לעזרת המשטרה ויש יסוד להניח שמבוצעת שם עבירה; והרביעית, כאשר שוטר רודף אחרי אדם המתחמק ממעצר או נמלט ממשמורת חוקית אל תוך דירת המגורים הזאת.

אם אף אחד מהתנאים הללו אינו מתקיים, אך המשטרה רוצה לעשות חיפוש במקום כדי לאתר ראיות לפשע שבוצע זה מכבר, אין סמכות לשוטר להיכנס לבית ולבצע בו חיפוש ללא צו של שופט. ההיגיון במצב המשפטי הקיים הוא, שמאפשרים לשוטר לחדור לבית מגורים ולהפר את הפרטיות של מי שמחזיק בבית, אך ורק כדי למנוע ביצועם של פשעים שיש יסוד להניח כי הכניסה לבית המגורים תמנע אותם. במקרה זה, יש התנגשות ערכים בין ערך של פרטיות וכבוד האדם, לבין ביטחון החברה והצורך למניעת פשע. הדחיפות של העניין אינה מאפשרת פנייה לבית המשפט שיבצע איזון בין הערכים ויצמצם את הפגיעה בזכויות הפרט. על כן, קבע המחוקק שבהתנגשות בין הערכים הללו גובר הערך של שמירה על ביטחון הציבור והשוטר הופך להיות מעין-שופט שמחליט מה לעשות בעניין הזה.

כעת, מבקשת הממשלה להפוך את השוטר לשופט, שרשאי להחליט לפגוע בפרטיות גם כדי להגן על הערך של עשיית משפט והבאת ראיות לצורך הרשעה בגין פשעים שאירעו בעבר, ואולי אף בעבר הרחוק. הדחיפות היחידה היא שהראיות עלולות להיעלם.

כך למשל, אם יש מצלמות אבטחה שתיעדו ביצוע עבירה מסוימת, יש חשש כי אם המשטרה לא תשים עליהן יד בדחיפות הן ייעלמו בנקל. אבל, אל מול הפגיעה בפרטיות של בעל הנכס לא ניצב ערך השמירה על ביטחון הציבור אלא הצורך להביא ראיות.

לכאורה אין היגיון בכך שהערך של עשיית משפט והשגת ראיות יהיה חשוב יותר משרך כבוד האדם ופרטיותו. עם כל הכבוד לשוטר, הלהוט לעיתים, להיכנס לבית שהוא סבור כי ימצא בו ראיות, כיצד גובר הצורך הזה על הערך של פגיעה בפרטיות? גם אם השגת ראיות מביאה באופן עקיף גם לביטחון הציבור, שהרי הרשעה של פושע תורמת לכך, הפגיעה בפרטיות היא מיידית, וראית ובלתי הפיכה, בעוד הסיכוי שיושגו ראיות שאכן יביאו להרשעה שאכן תמנע פשע בעתיד - הוא בגדר של "כולי האי ואולי". בשורה התחתונה, החוק נותן סמכות מעין שיפוטית בידיו של שוטר, שאינו אמון על ביצוע שיקול מאוזן בין אינטרסים ציבוריים, לחדור לביתו של אדם. זהו מדרון חלקלק ומסוכן. האמת צריכה להיאמר; גם כאשר הצווים מובאים לאישור של שופט, האישורים ניתנים בדרך כלל באופן סטנדרטי וסדרתי - אבל עצם העובדה שמדובר בתהליך שאינו מתבצע בשטח אלא בבית משפט, עם תוכה להעלות את הבקשה עלי כתב ולנמק אותה, מביאה לשיקול דעת ולמתנות מסוימת מצד השוטרים.

אם בכך לא סגי, הרי שהצעת החוק אף מבקשת להחליף את המונח "יסוד להניח" במונח "חשד סביר". זהו הבדל משמעותי; כעת לא צריך אפילו יסוד כדי לאפשר להיכנס לבית פרטי ומספיק חשד של שוטף.

הצעת החוק מסבירה כי מדובר בצורך לפענח עבירות בחברה הערבית ולהשיכן בה ביטחון. ברם, עם כל הכבוד לצורך קטוריאלי מסוים, מדובר בחוק שיש לו השלכות רחב ארציות שיחולו ביחס לכלל אזרחי מדינת ישראל. גם העובדה שמדובר בהוראת שעה לתקופה של 3 שנים אינה מנחה את הדעת, שהרי במדינת היהודים "אין דבר קבוע יותר מן הזמני".